

KİTAP İNCELEMESİ / BOOK REVIEW

KUR'AN İSTİSMARI

Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ

(Ankara, Fecr Yayınları, 1. Baskı, 2024, 118 sayfa, ISBN: 9786256123533)

Mehmet DERİ¹

ÖZET

Kur'an'da işaret edildiği gibi, insan yeryüzünde iyi ve güzel ameller sergileyip medeniyet inşa edebilen bir varlık olduğu gibi, aynı zamanda kan döküp bozgunculuk da yapabilen, nefesine ve başkalarına zulmedebilen bir varlıktır. 21. yüzyılın ilk çeyreğinde şahit olduğumuz insanlık dışı olaylar, hak ihlalleri, katliamlar, soykırımlar, tecavüzler, ahlâkî erozyon, küresel kirlenme vb. durumlar, insanın temel ihtiyaçlarında, güdülerinde, talep ve eğilimlerinde aslî bir değişimin olmadığını göstergesidir. İnsanın bozgunculuğu tarih boyunca sadece fiziki ve sosyal çevresi ile sınırlı kalmamış, aynı zamanda ilahi kitaplar üzerinde de kendisini göstermiştir. İslam dininin temel kaynağı Kur'an'ın metni her yerde aynı olmasına rağmen, insanlar tarafından ona yapılan yaklaşımlar ve getirilen yorumlar değişmekte, bazen de bu yorumlar tahrifat noktasına ulaşmaktadır. İnsanlar Allah'ın kitabına iyi niyetle ve samimiyetle yaklaşılabildikleri gibi; onu kendi bozuk niyetleri, ideolojileri, politikaları, mezhepleri, peşin yargıları, ihtiras ve çıkarları için istismar etme amacıyla da yaklaşılabilmektedirler. Tarih boyunca bu istismarın ortaya çıkmasında özellikle siyaset ve iktidar mücadelesinin etkin olduğu anlaşılmaktadır. İslam tarihinin erken dönemlerinden itibaren Kur'an'ı istismar edenler, onu kendi anlayış, düşünce, ideoloji, mezhep ve politikaları doğrultusunda konuşturma yönüne gitmişler, kendi söylemek istediklerini bir şekilde Kur'an'a söyletmeye çalışmışlardır.

Bu çalışmanın amacı, Kur'an'ın siyaset ve çıkar için yorumlar üzerinden araç haline getirilmesiyle gerçekleştirilen istismarın mahiyeti ve boyutları hakkında okuyuculara bilgi vermek, istismarın zeminini ortadan kaldırmaktır. Alanında konuyla ilgili temel kaynaklar kullanılarak zengin bir literatürle hazırlanmış olan bu çalışmada; konu özlü bir şekilde ele alınmış, akademik ve bilimsel bir perspektiften çeşitli yönleriyle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, İstismar, Siyaset, İktidar Mücadelesi, Meşruiyet

¹ Editör, ORCID ID: 0000-0002-2287-9330, mehmet.deri@gmail.com

ABUSE OF THE QURAN**Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ****(Ankara, Fecr Publications, 1st Edition, 2024, 118 Pages, ISBN: 9786256123533)****ABSTRACT**

As the Quran points out, humans are capable of both good and beautiful deeds, building civilization, and also capable of bloodshed, destruction, and oppression of themselves and others. The inhumane events, human rights violations, massacres, genocides, rapes, moral erosion, global pollution, etc., that we have witnessed in the first quarter of the 21st century are evidence that there has been no fundamental change in human basic needs, motivations, demands, and tendencies. Human destruction has not been limited to the physical and social environment throughout history, but has also manifested itself in divine scriptures. Although the text of the Quran, the primary source of Islam, is the same everywhere, the approaches and interpretations people bring to it vary, sometimes reaching the point of distortion. People can approach Allah's book with good intentions and sincerity, but they can also approach it with the intention of exploiting it for their own corrupt intentions, ideologies, policies, sects, prejudices, ambitions, and interests. Throughout history, it has been understood that politics and power struggles have been particularly effective in bringing about this exploitation. From the early days of Islamic history, those who exploited the Quran have sought to make it speak in accordance with their own understanding, thoughts, ideologies, sects, and policies, trying to make it say what they want to say. The purpose of this study is to inform readers about the nature and extent of the exploitation that has taken place through the use of the Quran as a tool for politics and interests and also through interpretations, and to eliminate the ground for such exploitation. This study, prepared with a rich literature using the main sources related to the subject in the field, deals with the subject concisely and examines it from various aspects from an academic and scientific perspective.

Keywords: Quran, Abuse, Politics, Power Struggle, Legitimacy

Dinin özü, ihlas ve samimiyete dayanır. Din istismarı ise en yalın haliyle Allah'a karşı ihlas ve samimiyeti terk ederek Allah'ın rızası dışında maddi veya manevi çıkar sağlamak amacıyla dini kullanmaktır. İstismar birçok alanda görülebilmektedir. İstismar çeşitleri arasında en yaygın ve en kötü olanlarından biri de Kur'an istismarıdır. İnsanlar, kendilerine Hidayet Rehberi olarak gönderilen Kur'an'a samimiyetle, iyi niyetle yaklaşabildikleri gibi; onu kendi kötü emelleri, ideolojileri, politikaları, mezhepsel eğilimleri, peşin yargıları, ihtiras ve çıkarları için istismar etme amacıyla da yaklaşabilmektedirler. İslâm Tarihinin erken dönemlerinden günümüze din-siyaset ilişkisinin doğru bir zemine oturtulamaması, siyaset ve iktidar mücadelesi Kur'an istismarında önemli rol oynamıştır.

Kur'an, çoğunlukla iktidar sahipleri veya da iktidarı ele geçirmek amacıyla siyaset arenasında taraf alanlar tarafından kendilerine din üzerinden meşruiyet kazandırmak için araç haline getirilip istismar edilmiştir. Yine Kur'an, birileri tarafından din üzerinden insanları kendilerine bağlayıp hâkimiyet alanı oluşturarak onları sömürmek için de istismar edilme yönüne gidilmiştir. İslâm Tarihinin erken dönemlerinden itibaren Kur'an'ı istismar edenler, dünyevî çıkarları için onu kendi anlayış, düşünce, ideoloji, mezhep ve politikaları doğrultusunda konuşturma yönüne gitmişler, kendi söylemek istediklerini bir şekilde Kur'an'a söyletmeye çalışmışlardır.

İnceleyeceğimiz eser giriş, üç bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır.

Girişte (s. 15-18) evrenin ve dünyamızın varlığının boş ve anlamsız olamayacağına dikkat çekilmiştir. Bu noktadan hareketle akıl, irade ve nefis sahibi, hayır ve şer işleme potansiyeline sahip insanın yeryüzündeki varlığının da boş ve anlamsız olamayacağı vurgulanarak insanın başlıca yaratılış misyonuna işaret edilmiştir. Sosyal değişim açısından insan hayatının başlangıcından günümüze kadar insanın kullandığı araçlarda, âletlerde, ilişkilerinde, bilgi birikiminde, tecrübelerinde, takip edip uyguladığı usul ve yöntemlerinde birçok değişimler ve gelişmeler meydana gelmesine rağmen; onun temel ihtiyaçlarında, fitrî özelliklerinde, güdülerinde, talep ve eğilimlerinde aslî bir değişimin söz konusu olmadığına dikkat çekilmiştir.

Yaratılış itibarıyla hayır ve şer potansiyeline sahip insan gibi bir varlığın, Yüce Yaratıcı tarafından kendisine doğru yol gösterilmemiş, başıboş bırakılmış sorumsuz bir varlık olmasının söz konusu olamayacağı vurgulanmıştır. Evreni, dünyamızı ve insanı yaratan Allah'ın, tarih boyunca kendilerine vahyettiği peygamberler ve ilahî kitaplar aracılığı ile insanlığa doğru yolu gösterdiği ifade edilmiştir. Ancak insanın nefsi zaaflarından kaynaklanan bozgunculuk yönünün ilahî kitaplar üzerinde de etkin olduğu, zamanın geçmesiyle Allah tarafından peygamberlere vahiy yoluyla gönderilen ilahi mesajların insan eliyle tahrif edildiği ifade edilmiştir. Allah tarafından Hz. Muhammed'e (s.a.s.) vahyedilen, ilahî vahiy zincirinin son halkası Kur'an'ın korunmuş olduğuna, metni tahrif edilmeksizin günümüze kadar ulaşmış olduğuna vurgu yapılmış, ancak onun da tarih boyunca özellikle siyasi iktidar ve çıkar mücadelesine taraf olan birtakım kimseler ve hizipler tarafından istismara konu haline getirildiğine dikkat çekilmiştir. Söz konusu bu istismar, çoğunlukla ideolojik ve politik yorumlar üzerinden Kur'an'a parçacı ve yüzeysel yaklaşılması, Kur'an âyetlerinin bağlamlarından koparılıp çarpıtılması, Kur'ânî kavramların tahrif edilmesiyle gerçekleşmiştir.

Birinci Bölümde (s.19-30) vahiy-yorum ilişkisi ve ilâhî vahyin beşer tarafından yorumlar üzerinden tahrif edilip istismar edilmesi üzerine yoğunlaşmıştır. İnsanların akıl ve anlama derecelerinin farklı olmasının, nefsi zaaflarının, toplumda yaygın âdet, gelenek ve zihniyetlerin, siyasi boyutlu ideolojik ve mezhebi şartlanmaların, peşin yargıların, ihtiyaç ve taleplerin Kur'an'ın anlaşılmasına ve yorumuna etki eden faktörler olduğunun altı çizilmiştir. İnsanların Allah'ın kitabına iyi niyetle, samimiyetle, ihlas ve takvâ ile yaklaşabildikleri ifade edildiği gibi; ona kendi bozuk niyetleri, ideolojileri, politikaları, mezhepleri, peşin yargıları, ihtiras ve çıkarları için de yaklaşabilmekte olduklarına dikkat çekilmiştir.

Daha sonra bu bağlamda din-siyaset ilişkisi üzerinde durulmuştur. Siyaset ve iktidar mücadelesinin, dinin ve ilâhî kitapların istismar edilmesinde, siyasi ideolojilerin ve tasarrufların din üzerinden meşrulaştırılmasında merkezi role sahip olduğunun altı çizilmiştir. İstismara dayalı siyasetin dini ve dinin kaynaklarını araçsallaştırdığına vurgu yapılmıştır. Kur'an vahyinin bireysel, sosyal, siyasi, ahlâkî, hukuki ve iktisadi alanlarda öne çıkardığı evrensel mahiyetteki prensip ve değerlere rağmen, sosyo-kültürel ve siyasal bir gerçeklik olarak aşiretçilik, kabilecilik, birey merkezli ataerkil yönetim anlayışı gibi İslâm öncesi cahiliye döneminin bir kısım anlayış ve zihniyetlerinin İslâmî dönemde de farklı şekiller altında varlığını sürdürmeye devam ettirmiş olduğuna dikkat çekilmiştir. Bütün bu durumların Kur'an'ın yorumlar üzerinden istismar edilmesinde etkin olduğu, ilahi vahyin evrensel boyuttaki ilke ve prensiplerinin hayata intikal ettirilerek kurumsallaşmasının önünde ciddi engeller oluşturduğu ifade edilmiştir.

İkinci Bölümde (s. 31-54) doğrudan Kur'an'ın siyasi istismara malzeme yapılması ele alınmıştır. Bu bağlamda İslâm Tarihinin ilk dönemlerinde Emevîlik, Haricîlik ve Şî'a gibi isimler altında oluşan siyasi yapılanmaların iktidar mücadelesinde kendi ideoloji ve siyasetlerine meşruiyet kazandırmak için Kur'an âyetlerini yorumlar üzerinden nasıl tahrif edip istismar ettikleri, âyetleri aslî bağlamlarından kopardıkları, Kur'ânî kavramları çarpıttıkları üzerinde durulmuştur. Konunun anlatımı, getirilen istismar örnekleri üzerinden zenginleştirilmiştir. İstismara giden yolda söz konusu yapılanmalar tarafından hangi yöntemlerin uygulandığı konusu analitik ve kritikçi yöntemle ele alınıp işlenmiş, gerekli bilgiler verilmiş, değerlendirmeler yapılmıştır.

Üçüncü Bölümde (s. 5-102) ise Kur'an'ın çağımızda istismar konusu yapılması bağlamında öne çıkan birtakım hareketler ve yapılanmalar ele alınmıştır. Bu bağlamda global aktörlerin İslâm coğrafyasında hâkimiyet kurma hedefleri doğrultusunda politik ve stratejik olarak oluşumlarında ve yönlendirilmelerinde etkin oldukları DAİŞ, IŞİD gibi birtakım radikal Selefi hareketlerin, cemaat ve tarikat yapılanmalarının Kur'an'ı istismar şekilleri üzerinde durulmuştur. Yine Hint alt kıtasında İngiliz politikalarının ve Oryantalist çalışmaların etkisi altında "Kur'an bize yeter" söylemleriyle ortaya çıkıp Kur'an'ın doğru anlaşılıp tefsir edilmesinde son derece önemli yere sahip Sünneti, sahih-zayıf-uydurma ayırımı yapmaksızın Hz. Peygamber'den gelen bütün hadisleri dışlayıp değersizleştiren yapılanmaların Kur'an'a yaklaşımları üzerinde durulmuştur.

Sonuç kısmında (s.103-106) ise çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılarak çalışmaya son verilmiştir.

İncelediğimiz bu eserde; Kur'an istismarı konusu akademik ve aktüel bağlamda ele alınmakta olup zengin bir akademik literatür kullanılarak hazırlanmış olması, konuların bütüncül ve sistematik bir şekilde ele alınması, yazarının konuya olan hâkimiyeti ve özgün değerlendirmesi vb gibi nedenlerle konuyla ilgilenen akademisyenler ve araştırmacılar için önemli bir başvuru niteliği taşımaktadır.